

ТЕМА СЕЛЯНСТВА У ТВОРЧОСТІ УЛАСА САМЧУКА

Щерба З.О.

Викладач Галицького коледжу
імені В'ячеслава Чорновола

Дослідження присвячено проблемі місця і ролі селянської тематики у творчості Уласа Самчука, що неодноразово ставало предметом наукового дослідження багатьох критиків і літературознавців. У статті обґрунтовано значення творчості У. Самчука для формування і розвитку особистості та духовності нації, її роль та місце у сучасному світі.

Ключові слова: «селянська тема», український народ, родинно-побутова культура, творчий шлях, літературні традиції, демократизація літератури, джерело вічних цінностей, фольклор, традиції, звичаї, родина.

Творчість Уласа Самчука – це багатий неоціненний матеріал для виховання і духовного збагачення кожної людини.

Метою дослідження є аналіз теми селянства у творах Уласа Самчука, що дозволить окреслити параметри індивідуального стилю письменника, виявлення тих традицій, на які спирався письменник у своїх стильових пошуках, дозволить розкрити характер художнього мислення письменника, дослідити тематику його творів. Улас Самчук — визначний український письменник, який є однією з найпомітніших постатей української прози ХХ століття. Його називали літописцем свого часу і свого народу. Хоча з юнацьких літ він був відірваний від України, проте став однією з найяскравіших особистостей, людиною, яка зуміла втілити в собі найкращі риси української ментальності — ліризм, поетичність, гуманізм. Творчість Уласа Самчука, митця, якому чи не єдиному серед українських письменників вдалося відтворити «повне психологічне обличчя українського народу» у часі та просторі.

Художня спадщина Уласа Самчука дає аналіз причин аполітичності українського селянина й показує шлях його болісного прозріння, відтворює

основи духовного буття українського народу та їхні зміни в ході історичного розвитку. Усе це, враховуючи потужний емоційний заряд художнього твору, має неоціненне значення для формування національної самосвідомості кожного українця.

Однією з особливостей індивідуального стилю У.Самчука є акцентація вагомості ролі слова в житті людини. Прозаїк, змальовуючи типово українські ситуації громадського життя, прагнув мислити категоріями загальнолюдськими. У прозі У.Самчука відтворено насичену протиріччями й позначену трагізмом епоху, яка відбилася на психології українського селянина. Художнє осмислення соціальних проблем села - давня традиція світової літератури. У зарубіжній літературі цю тему порушували такі письменники як Е.Золя ("Земля"), Г.Успенський ("Влада землі"), О.Бальзак ("Селяни"), В.Реймонт ("Селяни") та ін. Вона була провідною і в українській літературі. Такі письменники як Панас Мирний, І.Нечуй-Левицький, М.Коцюбинський, О.Кобилянська, В.Стефаник та ін. зуміли глибоко і всебічно змалювати життя, побут, звичаї українського села, передати його мрії і сподівання. Кожен з них спробував по- своєму осмислити цю тему, проте "принципової різниці у вирішенні цієї проблеми немає.

У своїх творах Улас Самчук показав землю як основу селянства, не тільки як вимушену необхідність, як умову матеріального існування селян, але і як внутрішню потребу людини загалом. Селянин не уявляє себе і свого буття без неї. Письменник наголошує, що чесна і працююча людина без землі - ніщо, зате кожний, хто має землю, - все. Зрозуміло, що природним бажанням кожної людини є ґрунт і праця на ньому, адже без землі немає села. Власність на землю визначає взаємини між людьми, їх поведінку. Безмежна влада землі над людиною доводить її до морального зламу (Чіпка), до братовбивства, вчиненого Савою, до незгоди у сім'ї Кайдашів. Вона робить людину черствою, байдужою до чужого горя. Влада землі, значною мірою, зумовлює мотиви поведінки персонажів і в романах "Волинь" та "Марія". Але, Улас Самчук поставив у центрі твору господаря, хазяїна своєї долі, "завойовника землі", який не плаче, а хоче здобувати сам своє щастя, формувати життя і бути хазяїном своєї долі і свого життя.

Улас Самчук показує землю як творця, як життєдайну силу, яка є духовним мірилом багатства селянства. У "Волині" та "Марії" Улас Самчук яскраво змальовує селянське життя, побут, розкриває болючу проблему землі - землі, яка була змістом життя селянина, яка потребувала важкої праці і вміння господарювати. Кровна єдність із якою визначає духовний світ героїв, мораль і закони. Проблема власного поля проходить через весь твір - це і купівля землі, догляд за нею, пошук нових земель, передача її своїм дітям. Вона для персонажів " Волині" та "Марії" є чи не найголовнішим. Вона робить селянина господарем, повноцінною людиною, дає сенс його життю. Відшукавши найболючіші точки в житті волинського села - проблему ґрунту і проблему становлення національної ідентичності, - Улас Самчук, крок за кроком, зближує їх між собою, щоб у фіналі об'єднати в одну, можливо, найвеличнішу й найвизначнішу проблему, - проблему власної землі, власної країни, без чого саме фізичне існування селянства не можливе.

Проблема землі Уласом Самчуком розглядається не просто як здобуття власного поля, це проблема створення власної держави. Письменник вказує на те, що аполітичність, бездержавність селян призводить до втрати держави, а разом з тим – до втрати національної свідомості.

Про українця, а особливо про українського селянина, створено уявлення як про людину пасивну і, навіть, ліниву. Самчук у своїх творах показує новий тип селянина. Самчуків герой діє добровільно, і не тільки для своєї особистої користі, а й для користі громади, серед якої він живе. Поряд із інертними селянами він зображує працьовитого і поступового селянина. Письменник переконаний, що наше коріння – у глибоких традиціях розумного господарювання на землі. Закликаючи до змін, герої Уласа Самчука розуміли, що не можна порушувати генетичного зв'язку із землею. Відірваність від землі шляхом колективізації є дуже небезпечною, може призвести до голоду та морального зубожіння.

Самчук показує землю не тільки як "темну силу", а навпаки, – як силу, що здатна вирвати людину з полону аморальності. Здоровий устрій селянського життя, відшліфований віками, уявляється авторові роману добре налагодженим

механізмом, що приводить в дію хліборобську традицію. Сам процес праці на землі справляє на людину благодійний вплив: "Все більше пізнається радість праці. Відходять і забуваються босяцько-пролетарські звички. Земля втягує в своє нутро і наповнює жили, розум і ціле єство твердими звичками.

Твори Уласа Самчука наповнені звичаями, пронизані українською обрядовістю, національною традицією, в них відображено ментальний дух українця, його життя та праця, його закоріненість у час і простір. Сила людської думки й розуму, жага до праці й до життя здійснюються набагато вище за всі революції, колективізації, гасла й заклики, що мали місце в нашій історії. Ніщо не може побороти нездоланне прагнення людини до перемоги, до знання, до збереження свого духовного світу й історичної пам'яті, до віри в Бога й в свою батьківщину.

Твори У.Самчука є поліфонічними за своєю природою, що очевидно з наявності декількох мотивів. Лейтмотивом роману "Волинь" є пробудження національної свідомості в надрах селянства як основи української нації. Він стає яскравішим завдяки розвитку найбільш значимих мотивів (землі, духовного життя нації, формування людини нового типу, війни й революції). У своєму звучанні лейтмотив піднімається до рівня провідної теми.

У письмі У.Самчука взаємопереплітаються реалістичний та модерний дискурси, взаємодоповнюючи художній світ прози письменника, який увібрав у себе як реалістичну, зокрема, заповідально-селянську, так і модерністичну символіку. У романах і повістях У.Самчука поруч стоять такі поняття, символи та образи: земля, хата, стежка, шлях (доля), пісня, вогонь, жертовність, приречення, самотність, дух, свобода, віра, слово, народ, традиція, Шевченко. З підходу автора до використання традиційних українських образів-символів очевидно, що У.Самчук далекий від ідеалізації національного буття. Улас Самчук рішуче наголосив на віталізмі української людини. Письменник пропонує таку схему селянського світобачення. Селянин живе в гармонійному, замкненому світі, де все відбувається за неухильною Божою волею. Ґрунт людського життя складають: сімейна злагода, діти, праця. Нормальна сім'я та, де лідером є чоловік, а жінка – помічницею. Шлях до щастя – спізнати своє призначення,

полюбити його й радіти йому. Бог благословляє трудівників, а людина лише вибирає, буде вона відповідати Божому задуму чи піде шляхом занепаду. Селянин вірить, що ніяке зло Бог не залишає поза увагою. Спокута – єдино можливий вихід для порушників існуючого правопорядку існування.

Аналіз найважливіших архетипів у прозі У. Самчука показав, що найважливішою для письменника була проблема збереження власної самототожності, національної ідентичності. Звідси - його активна залученість до процесу витворювання і розпросторення ідеології та риторики національної самототожності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безхутрій Ю. Коні Уласа Самчука: Життєвий і творчий шлях письменника / Ю. Безхутрій // Березіль. - 1996. - № 5-6. - С. 164-179.
2. Вакульчик В. Улас Самчук -- літописець трагічної доби [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://samchuk.ua/ua/a14.htm>.
3. Історія української літератури кінця XIX - початку XX століття / За ред. П.Хропка. - К.: Вища школа, 1991. - 511с.
4. Мариненко Ю. "Українська мрія" Уласа Самчука [Текст]: (Національна ідея в творах У.Самчука) / Ю. Мариненко // - Кіровоград, 1998. - С.38-43.
5. Самчук У. Ідейні мотиви моєї творчості / У. Самчук // ВРФТ ІЛ. - Ф.195. - Од. зб. 144. - 42 арк.
6. Самчук У. Про прозу взагалі і прозу зокрема: До проблеми нашої літературної прози / У. Самчук // Роздуми про літературу: Збірник літературно-критичних статей / Упоряд., прим., післямова М. Гона. - Рівне: ВАТ „Володимирецька районна друкарня”, 2005. - С.28-40.
7. Фасо А. М. Великий учитель свого народу: Вивчення творчості Уласа Самчука в середній школі: 7-8 кл., 10-11 кл.: [Посіб. для вчителів, учнів, студентів] / А. М. Фасо // - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. - 94с.
8. Чернихівський Г. Улас Самчук: сторінки біографії. Монографія. / Г.Чернихівський // Тернопіль: Збруч, 2005. Ї 247 с.